

Lucyna Myszka

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

W poszukiwaniu tożsamości – o roli bohaterów filmowych w kreowaniu aspiracji młodzieży

KEY WORDS

identity, youth, youth and film, film characters and youth

ABSTRACT

Myszka Lucyna, *W poszukiwaniu tożsamości – o roli bohaterów filmowych w kreowaniu aspiracji młodzieży* [In Search of Identity – Defining the Role of Film Characters in the Process of Forming Aspirations Among the Youth]. Kultura – Społeczeństwo – Edukacja nr 1(9) 2016, Poznań 2016, pp. 121–133, Adam Mickiewicz University Press. ISSN 2300-0422. DOI 10.14746/kse.2016.9.10.

One of the main goals to be achieved by the youth concerns their attempts to form one's own identity. The participation in an ambiguous and ambivalent space of the contemporary reality produces various experiences, in all of which they are trying to find some helpful clues for creating the personal "self". Technological development and an increasing role of the graphic forms of information transmission in the sociocultural life oftentimes contribute to the employment of a generous and easily obtainable selection of motion pictures by the young. Those films tend to draw a spectator into the world of heroes who constantly succeed on the chosen path and continually fulfil their dreams. The main message being transmitted through many films towards the teenage receiver is simple: "you can be whoever you want to be – you just have to believe in yourself and start acting". That maxim makes the film characters' lifestyle highly desired by teenagers; the way of living displayed on the screen quite often becomes a source of their aspirations.

Przekaz medialny odgrywa istotną rolę w życiu współczesnego człowieka oraz znacząco oddziałuje na jakość jego egzystencji. Niniejsze trywialne stwierdzenie niesie za sobą wiele cennych poznawczo refleksji odnoszących się do kondycji podmiotu partycypującego w rzeczywistości wielu znaczeń i możliwości. Dynamika przemian świata oraz szerokie spektrum zachodzących procesów o tenden-

cjach globalnych nie pozostają bez znaczenia dla przestrzeni życia społeczno-kulturalnego, które zostaje zorientowane na teraźniejszość. Wiodący prym tego, co dzieje się „tu i teraz”, sprawia, że wszelkie sfery funkcjonowania podmiotu nabierają fragmentarycznego i mozaikowego charakteru. Owa epizodyczność oznacza „nie zanik części dawnych całości, ich całkowity rozpad, ale trwanie ich części we fragmencie, pewnym stanie wyróżnialnym i rozpoznawalnym, zdolnym zapewne, przez pewien czas samodzielnie funkcjonować” (Mikułowski-Pomorski, 2006: 13). Odnosi się ona również do kontaktów międzyludzkich, które ulegają coraz większemu spłyceciu oraz zostają nawiązywane na określony czas, celem zrealizowania jakiegoś przedsięwzięcia. Konsekwencją takich uwarunkowań okazuje się przypisanie „niespójności, niekonsekwencji postępowania, fragmentaryzacji i epizodyczności rozmaitych sfer aktywności jednostek” (Bauman, 1993: 7).

W tak skonstruowanej rzeczywistości młody człowiek poszukuje odpowiedzi na pytanie: „kim jestem?” oraz tworzy swoją tożsamość. Heterogeniczny, nieprzewidywalny, a zarazem zmienny świat z jednej strony zapewnia podmiotowi poczucie wolności, które sprawia, że ma on wrażenie samodzielnego podejmowania decyzji i korzystania z dóbr współczesnego życia, co zapewnia mu komfort psychiczny i bezpieczeństwo (Bauman, 1993: 30). Z drugiej zaś strony wyznacza ramy rozwoju jednostki oraz określa wymogi, jakim zobowiązana jest sprostać. Do grona ważnych zadań człowieka należy między innymi ciągle podążanie za modą i nowymi trendami w kulturze oraz konsumowanie oferowanych produktów. W sytuacji, gdy nie spełnia on tego wymogu, może zostać wykluczony z życia społecznego lub z grupy, do której aktualnie przynależy (Bauman, 2011: 100–107). Współczesny nastolatek, zobligowany do permanentnej autokreacji i nieustannego poszukiwania swojego miejsca w otoczeniu, nie koncentruje się na tym, czemu sprostać „musi”, ale kim „może” zostać (być). Konieczność ciągłego adaptowania się do zmiennych warunków przyczynia się do budowania otwartych tożsamości, które dają szansę na przetrwanie w świecie pełnym sprzeczności.

W kontekście prowadzonych rozważań warto przyjrzeć się procesowi konstruowania tożsamości podmiotu w obliczu zmiany kulturowej i dylematom mu towarzyszącym. Każdy młody człowiek stoi przed koniecznością dookreślenia swojego „ja”. Przedsięwzięcie to jest dla jednostki „zadaniem do wykonania i zadaniem, przed jakim nie ma ucieczki” (Bauman, 1994: 9). W zmiennych warunkach ponowoczesności dokonuje ona aktualizacji wiedzy na swój temat, któ-

rej doszukuje się w różnego rodzaju doświadczeniach niepozostających bez wpływu na jej autoidentyfikację. Nieprzewidywalność rozwoju tak złożonego zjawiska, jakie stanowi tożsamość, oddaje interdyscyplinarna definicja autorstwa Jerzego Nikitorowicza, który interpretuje ją jako składową trójwymiarową (konstrukt psycho-społeczno-kulturowy), rozumiany jako

fenomen rozwijający się dynamicznie, otwarty na ustawiczną kreację i stawanie się, zjawisko złożone i zmienne, konstrukt wielowymiarowy, łączący elementy osobowego systemu jednostki z centralnymi wartościami kultury grupy, do której jednostka należy, ze świadomym uczestnictwem w wartościach ponadczasowych kultury europejskiej i globalnej. (Nikitorowicz, 2005: 754)

Istotnym walorem niniejszej propozycji teoretycznej okazuje się zwrócenie uwagi na kulturowy aspekt tożsamości podmiotu, a więc dostrzeżenie oddziaływania nośników kultury masowej dla „ja” człowieka. Ze względu na nieokreśloność przemian współczesnego świata, a co za tym idzie – jednostkowych punktów odniesienia, tożsamość zwykło się traktować jako proces, strukturę dynamiczną, przeobrażającą się w ciągu całego życia. Stanowisko takie przyjmuje Anthony Giddens, utrzymując, że jest ona czymś ciągle wytwarzanym przez człowieka (Giddens, 2001: 74). Także Zygmunt Bauman postrzega tożsamość jako twór permanentnie konstruowany przez jednostkę za przyczyną nieustannie dokonywanych przez nią wyborów. Rozpatrywana zostaje w kategoriach powinności, z której zobowiązany jest wywiązywać się jak najlepiej potrafi (Bauman, 1993: 8). Również Hanna Mamzer nakazuje ujmować tożsamość jako proces tworzenia „własnej definicji siebie” (Mamzer, 2003: 49), podobnie jak Amin Maalouf, który podkreśla, że tworzy się ją w toku całej egzystencji, ponieważ nie stanowi czegoś narzuconego człowiekowi (Maalouf, 2002: 31).

Młoda jednostka dąży do kreowania niepowtarzalnego i jedyne w swoim rodzaju wizerunku, wyróżniającego go spośród innych. Samodzielnie kreśli scenariusz swojej przyszłości w oparciu o wyznaczone cele i priorytety. Tworzona przez nią wizja siebie niejednokrotnie okazuje się bardzo złożona, wielowymiarowa oraz – co ciekawsze – pełna sprzeczności. Wybierając spośród bogactwa ponowoczesnych ofert, dowolnie może dookreślać poszczególne składowe swojej tożsamości. Przyczyn owej prawidłowości należy dopatrywać się w tym, że skonstruowanie własnego „ja” o elastycznym i płynnym charakterze pozwala jednostce na stawianie czoła zagrożeniom i trudom życia mającymi miejsce we współczesnej rzeczywistości (Borkowski, 2011: 244). Warto zaznaczyć, że owa elastyczna toż-

samość – zamiast odrębności i indywidualności – może stanowić wyraz powszechności. „Przemysł kulturalny” (Horkheimer, Adorno, 2010) dopuszcza prawdopodobieństwo zastąpienia jednego człowieka przez innego członka danej zbiorowości. Zgodnie z poglądami Theodore’a Adorna i Maksa Horkheimera ludzie żyją w ułudzie własnej wyjątkowości, ponieważ swoje tożsamości tworzą na podstawie utartych schematów, które są tylko pozorem współczesnego wyzwolenia i w ten sposób realizują się jako jednostki gatunkowe (Horkheimer, Adorno, 2010: 147). Podobne założenie przyjmuje Erich Fromm, który uważa, że podmiot boi się wolności i odpowiedzialności za siebie. Chętnie popada w konformizm, ponieważ kieruje się motywem oceny przez pozostałych członków społeczeństwa (Fromm, 1970). Nie należy jednak zapominać, że tożsamość konstruowana na podstawie alternatywnych możliwości wyboru podlega ciągłej modyfikacji (Pucek, 2004: 41). Dlatego też kreowanie obrazu siebie dokonywane jest subiektywnie przez każdego człowieka (Żakowska, 2008: 7). Podmiot stoi przed zadaniem zbudowania własnej tożsamości w anonimowym świecie (May, 1989: 49–50), czemu towarzyszy ciągła refleksja i decyzje (Pucek, 2004: 32).

W tak skonstruowanym świecie obraz siebie może przybierać różne formy. Najczęściej spotykaną jest tożsamość wyobrażona, polegająca na kreowaniu wizerunku zgodnie ze swoimi aspiracjami i pragnieniami, oderwanego od rdzennej kultury jednostki i narażonego na dużą zmienność i swobodę (Pucek, 2004: 39–40). Innym rozwiązaniem jest przyjęcie tożsamości negocjowalnej, charakteryzującej się dużym stopniem adaptacyjności do zmieniających się warunków (Czerwik, 2009: 160). Przez Zdzisława Majchrzyka tożsamość taka określana jest jako obraz człowieka kameleona, którego istotą jest „brak stałości, ciągła gotowość do zmiany” (Majchrzyk, 2011: 97). Wyróżnia go także zdolność do tworzenia narracyjnej jedności swojego życia, wyrażającej się utrzymaniem stałego celu w swoich dążeniach i wyborach (Majchrzyk, 2011: 97). Z kolei Bronisław Misztal w swoim opracowaniu wymienia tożsamość progresywną, cechującą się dużą elastycznością, wynikającą z obszernego zakresu kompetencji i zdolności analitycznych podmiotu. Innym rodzajem obrazu siebie przyjmowanym przez człowieka jest tożsamość sfragmentaryzowana, należąca do osób o niskim poziomie wiedzy, ale potrafiących analizować różnego rodzaju sytuacje. Tożsamość opóźniona, wyróżnia ludzi odnoszących się do wielu obszarów swojego życia, ale nieumiejących ich rozważać. Natomiast, tożsamość konserwatywna jest wynikiem skorelowania się ze sobą niskiego stanu dyspozycji i braku zdolności do ich rozpatrywania (Misztal, 2005: 25). Inną odpowiedzią na ponowoczesne warunki konstruowania się

tożsamości jest jej konwersja, czyli zamiana, następująca w wyniku reorientacji (Liszbowska-Żółtkowska, 2005: 119–135). Dokonuje się przez człowieka z udziałem jego świadomości, w następstwie kryzysu i załamania. Polega na przeformułowaniu swojej dotychczasowej biografii, ujrzeniu jej w innym świetle, a co za tym idzie – stworzeniu nowego systemu wartości i obrazu siebie oraz przemianie życia (Liszbowska-Żółtkowska, 2005: 119–135). Człowiek może także wykształcić w sobie tożsamość ogólną lub szczegółową. Pierwsza wiąże się z ludźmi mającymi mgliste wyobrażenie na swój temat, nie do końca zdającymi sobie sprawę z tego, kim są. Natomiast osoba o uszczegółowionym obrazie siebie jest konkretna i zdecydowana oraz bardzo dobrze zna siebie i swój system wartości (Kropiewski, 2007: 18). Walter Bauer pisze również o patchwork-tożsamości, wyrażającej się w jednostkowej emancypacji i autonomii oraz w dużej otwartości na trendy i wysokiej gotowości do uczenia się ustawicznego (Bauer, 2004: 23). Jest ona w pewnym sensie związana z tożsamością konsumencką, nastawioną na pozyskiwanie coraz większej ilości wrażeń, zgodnych z panującą modą (Belkot, 2006: 200–204). Zwykło się ją uznawać za formę tożsamości złudnej, ponieważ człowiek odnosi wrażenie posiadania wolności w dokonywaniu wyboru, jednak faktycznie – wybiera pomiędzy tym, co jest dla niego dostępne (Jawłowska, 2003: 64).

Charakterystyczną dla współczesności formą obrazu siebie okazuje się tożsamość zagubiona. Przyjmowana jest przez osoby, które mają problem nie tylko z myśleniem o sobie jako zintegrowanym podmiocie, ale również z urealnianiem tej wizji siebie (Ruszczyński, 2004: 49–50). Trudność ta spowodowana jest szybkim tempem życia i brakiem stałości, w związku z czym człowiek często pozostaje w stadium moratorium rozwojowego. Dzieje się tak w momencie, gdy ma on poczucie swojej nieadekwatności i niedopasowania do warunków, w których przyszło mu funkcjonować, oraz gdy nie odczuwa potrzeby stabilności (Karmolińska-Dziurko, 2004: 156–157). Dzięki temu jednostka jest bardzo elastyczna i może przekształcać swoją wizję siebie w zależności od potrzeb, nie musi dokonywać wyborów i ponosić za nie konsekwencji (Karmolińska-Dziurko, 2004: 165).

W obliczu braku stałości jakichkolwiek podstaw egzystencji pojawia się pytanie o to, czy w ponowoczesności istnieją jakieś wzory, na których podmiot mógłby oprzeć zbudowanie własnego obrazu siebie. Większość obecnych autorytetów jest bardzo anonimowa i „skrywa swoją ideologię pod płaszczykiem techniki i wiedzy” (Delsol, 2003: 85). Wielokrotnie jednostka staje się odbiorcą informacji potwierdzonych wynikami analiz statystycznych prowadzonych przez

kompetentne instytucje, jednak nie poznaje ich autora, gdyż w przekazie medialnym podaje się jego ogólną nazwę, niepozwalającą na bliższą identyfikację. Nie zdziwi zatem stwierdzenie, że to właśnie media mają istotny wpływ na wizerunek kreowany przez podmiot. Wzorce przez nie lansowane reprezentują powszechnie pożądaną indywidualizm oraz niejednokrotnie postępują sprzecznie z powszechnymi oczekiwaniami, co nierzadko zostaje zwieńczone sukcesem (Puchalska, 2011: 41 i 52–53). Postaci te, podobnie jak młodzi ludzie, poszukują swojego miejsca na świecie, prowadząc samotną wędrówkę, w której zmuszeni są do stawiania czoła przeciwnościom i niesprzyjającym okolicznościom. W dążeniu do jasno wyznaczonego celu przeżywają rozterki i rozczarowania, jednak w efekcie udaje się im osiągnąć własne zamierzenia. Niniejsza fabuła podyktowana zostaje sympatią widzów, którzy wcale nie lubią jednostek doskonałych i efektywnych, ponieważ wydają się im odrealnione (Kundera, 2002: 175).

W rzeczywistości wielość znaczeń do jednostki dociera bardzo wiele informacji transmitowanych w niezwykle szybkim tempie. Dlatego też wykształca ona w sobie mechanizmy pozwalające na selekcjonowanie docierających do niej bodźców. W świecie, w którym większość wiadomości zostaje przekazywana za pomocą obrazu, popularnym środkiem przekazu staje się film. Młodzi ludzie, przyglądając się perypetiom wielu postaci filmowych, które nierzadko odnoszą sukcesy niewielkim wysiłkiem, bardzo często aspirują do prezentowanych przez nie stylów życia. Nie zdziwi zatem stwierdzenie doskonale wpisujące się w specyfikę ponowoczesności traktujące o tym, że

ludzie zdobywają swoje doświadczenia życiowe głównie poprzez kontakt z mediami. Widownia, która utraciła zdolność rozróżniania między rzeczywistością a pozorem, kształtem i cieniem, oczekuje iluzji. „Medialne image” zastępują nam ideały, a sławni ludzie z telewizji – bohaterów. (Melosik, 2012: 33)

Widz poszukuje wrażeń oraz chce doświadczać emocji zdecydowanie bardziej fascynujących niż w codziennym życiu. Film stanowi taki środek przekazu, który może zaspokoić pragnienia odbiorcy w bardzo szybkim tempie. Dla wielu młodych ludzi media nie tylko kreują obraz otaczającego ich świata, ale także niejednokrotnie stanowią dla nich źródło odniesienia.

Interesującą poznawczo propozycją teoretyczną odnoszącą się do typologii współczesnych tożsamości okazują się rodzaje tożsamości wyróżnione przez Zbyszko Melosika. Badacz ten wskazuje na występowanie sześciu typów osobowości jednostek pojawiających się w ponowoczesności, do których należą: toż-

samość typu supermarket, tożsamość globalna każda, tożsamość typu amerykańskiego, tożsamość przezroczysta, tożsamość upozorowana, tożsamość typu brzytwy (Melosik, 1998: 45–51). Analiza profilu osobowościowego wybranych bohaterów filmowych będzie odnosiła się do trzech pierwszych rodzajów tożsamości.

W specyfikę tożsamości typu supermarket doskonale wpisuje się postać Andrei Sachs (Anne Hathaway) – bohaterki filmu *Diabeł ubiera się u Prady*¹ (*The Devil Wears Prada*) w reżyserii Davida Frankela. Andrea jest absolwentką nowojorskiego dziennikarstwa poszukującą zatrudnienia w redakcji magazynu (jej marzeniem jest posada w „The New Yorker”). Odtwarza typowy schemat działania osoby starającej się o pracę: wędruje od pracodawcy do pracodawcy, zostawia swoje CV oraz od czasu do czasu gości na rozmowach kwalifikacyjnych. Dodatkowo, jak na młodą osobę przystało, ma głowę pełną pomysłów, wierzy w swoje możliwości oraz aspiruje do zmiany świata. Kiedy przez przypadek trafia na rozmowę o pracę do czasopisma o modzie „Runway”, czuje się niezręcznie wśród eleganckich i bardzo zadbanych dziewcząt. Ku innych oraz jej osobistemu zaskoczeniu otrzymuje posadę asystentki Mirandy Priestly, otwierającą drogę do upragnionej kariery. Otrzymała szansę na zaistnienie w świecie, w miejscu, za które „miliony dziewczyn dałyby się zabić”. Szybko okazuje się jednak, że cena za takie stanowisko jest bardzo wysoka. Wymaga wysiłku, poświęcenia, nieprzespanych nocy, rywalizacji, rezygnacji z życia osobistego oraz całkowitej zmiany wizerunku. Początkowo Andrea opiera się niniejszym oczekiwaniom (stara się prowadzić aktywne życie prywatne, nie dba o swój wygląd, nie zwraca uwagi na to, co je), jednak z czasem zaczyna dostosowywać się do rzeczywistości kreowanej przez modę, całkowicie zmieniając swój sposób bycia, ubierania się, makijaż, fryzurę – korzysta z wszelkich dostępnych ofert kulturowych świata mody, staje się jego konsumentem i dookreśla swój styl funkcjonowania, przyglądając się określonym wzorcom, a wszystko po to, by osiągnąć upragniony cel – wymarzoną posadę.

Tożsamość panny Sachs przypomina wielki supermarket, w którym nabywane dobra i usługi (części składowe charakteru) stają się kwestią gustu i aktualnego upodobania. Konstruowany w ten sposób obraz siebie uwarunkowany zostaje przez modę oraz dopuszcza łączenie wykluczających się wzajemnie cech (Melosik, 1998: 48), dlatego też charakteryzowana bohaterka została zmuszona do porzucenia wcześniej uznawanych wartości i ideałów. Wcześniej nieznany świat

¹ Jest to amerykański komediodramat z 2006 roku nakręcony na podstawie powieści Lauren Weisberger o tym samym tytule.

markowych ubrań, butów i torebek staje się dla niej źródłem przyjemności, a ich posiadanie przynosi satysfakcję. Otaczająca ją rzeczywistość zaczyna przypominać świat przedmiotów (Baudrillard, 2006: 7). Kreowanie nowego wizerunku odbywa się w atmosferze pośpiechu, czas okazuje się niezwykle ulotny i nie pozwala na refleksję, a przeżywane doświadczenia są zaledwie epizodycznymi wrażeniami składającymi się na całość egzystencji (Bauman, 2009). Co więcej, zatraceniu ulegają granice między czasem pracy, konsumpcją i czasem wolnym – chęć odniesienia sukcesu przeważa nad wszelkimi innymi potrzebami i ukierunkowuje aktywność Andrei (Szlendak, 2008: 96–100). Posiadanie i konsumpcja stają się dla niej „symbolem statusu, symptomem powodzenia i zaradności życiowej, a więc (są postrzegane – L.M.) w kategoriach prestiżowych” (Marianiński, 2008: 221).

Wzoru tożsamości globalnej każdej z powodzeniem można dopatrzeć się w postaci Franka Abagnale’a (Leonardo DiCaprio) z filmu *Złap mnie, jeśli potrafisz* (*Catch Me if You Can*) w reżyserii Stevena Spielberga². Historia tego chłopca przybliży widza do przeżyć doświadczonego przez każdego młodego człowieka. Nastoletni Frank zobowiązany jest podjąć decyzję o swojej przyszłości – dokonania wyboru, kim chciałby zostać. Kiedy dowiaduje się o rozwodzie swoich rodziców, postanawia uciec z domu i zostać pilotem samolotów pasażerskich. Chłopiec wyróżnia się wysoką inteligencją, sprytem, jest doskonałym obserwatorem i ma niebywały talent aktorski. Dlatego też nie zamierza tracić czasu na kończenie szkół i zdobywanie kwalifikacji do wykonywania zawodu. Odwzorowując sposób zachowania się pilotów i zdobywając ich mundur, korzysta z usług linii lotniczych, nie płacąc za to ani centa. Ponadto, wykorzystując otrzymaną od ojca książeczkę czekową, dokonuje przeróbek dokumentów i wyłudza od banków znaczne kwoty pieniężne. Wraz z wzrastającym doświadczeniem wciela się w postaci lekarza, prawnika oraz wykładowcy uniwersyteckiego. Skala jego oszustw sprawia, że staje się obiektem poszukiwań FBI, które po długich perypetiach zostają zwieńczone sukcesem. Imponujące umiejętności oraz wiedza młodego przestępcy przyczyniają się do uzyskania przez niego pozwolenia na życie na wolności, pod warunkiem pracy na rzecz policji, polegającej na udzielaniu pomocy w rozwikłaniu podobnych fałszerstw bankowych. Okazuje się, że Frank Abagnale odnajduje się również w tej rzeczywistości i z czasem osiąga status

² Jest to amerykańska komedia kryminalna z 2002 roku. Aspiracją do powstania tego filmu stała się autentyczna historia oszusta Franka Abagnale’a, który później pracował jako specjalista w dziedzinie zabezpieczeń dokumentów i czeków bankowych.

wysokiej klasy specjalisty do spraw systemowego zabezpieczania czeków bako-
wych.

Reprezentowany przez niego typ tożsamości globalnej każdej pozwala mu na szybkie adaptowanie się do zaistniałych warunków. Bohater ten potrafi bez problemu odnaleźć się w różnych zakątkach Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej oraz poza ich granicami. Co prawda wyróżnia się dostrzeganiem wszelkich odmienności kulturowych, jednak bardzo szybko je asymiluje i przyjmuje za swoje. Staje się bezkrytyczny wobec różnic i bezrefleksyjnie je przyswaja (Melosik, 1998: 46). Elastyczność adaptacyjna, jaką posiada, odnosi się także do zwyczajów i zachowań charakterystycznych dla różnych środowisk społecznych, które doskonale odzwierciedla. Dominującą potrzebą Franka okazuje się „pragnienie bycia co chwilę kimś innym, wzmacniane chęcią bycia zawsze na czasie, zawsze w czołówce” (Grzybowski, 2001: 222).

Cech charakterystycznych dla tożsamości typu amerykańskiego z powodzeniem można dopatrzyć się przy analizowaniu profilu osobowościowego Elle Woods (Reese Witherspoon) – bohaterki filmu *Legalna blondynka* (*Legally Blonde*) w reżyserii Roberta Luketica³. Tytułowa postać to młoda, posiadająca ugruntowaną pozycję w college'u, pewna siebie i atrakcyjna kobieta spodziewająca się istotnej zmiany w życiu osobistym, jakim miało być zamążpójście. Rozczarowana decyzją swojego chłopaka Warnera o rozstaniu umotywowaną stereotypowym postrzeganiem swojej partnerki jako „blondynki”, postanawia udowodnić mu, że jest w błędzie, i w pogoni za nim wybiera się na studia prawnicze do Harvardu. Początkowo staje się obiektem drwin i złośliwych plotek spowodowanych swoim specyficznym stylem bycia, jednak, przekonana o swojej wyjątkowości, nie tracąc hartu ducha – stara się nimi nie przejmować. Dzięki swojemu uporowi trafia do grupy studentów profesora Callahana, w której za przyczyną imponującej wiedzy kosmetycznej udaje się jej pomyślnie poprowadzić sprawę sądową – zyskuje szacunek grona akademickiego. Co więcej, po zdaniu egzaminów otrzymuje atrakcyjne oferty pracy, które otwierają jej drogę do kariery.

Podobnie jak każdy człowiek o tożsamości typu amerykańskiego, Elle stanowi uosobienie szczęścia i optymizmu. Charakteryzuje się ogromną wiarą w możliwość poprawy warunków swojej egzystencji i odniesienia sukcesu bez nadmiernego wysiłku, mimo wielu przeciwności. Wyróżnia się bezkrytycznym nastawieniem wobec siebie i uważa, że nie ma rzeczy niemożliwych, a świat stanowi dla niej przyjazną przestrzeń samorealizacji (Melosik, 1998: 50–51). Cechą konstruktywną

³ Jest to amerykański film fabularny z 2001 roku; dwa lata później doczekał się swojej kontynuacji.

takiej tożsamości staje się bezgraniczna wiara w „możliwość zdobycia przez zwykłego człowieka sławy i fortuny, możliwość cudownej przemiany Kopciuszka w księżniczkę, a pucybuta w milionera” (Melosik, 2012: 38). Osoby przejawiające ową tendencję swoim sposobem bycia zachęcają do refleksji nad interesującym poznawczo zjawiskiem, jakim okazuje się amerykańskizacja (uniwersalizacja) kultury, przyczyniająca się wyznaczania standardów globalnego stylu życia (zob. Iyer, Eisner, Lang, Michelis, 1991).

Przedstawione przeze mnie ekranizacje stanowią propozycję filmów fabularnych oglądanych z przyjemnością i niewymagających większej refleksyjności od odbiorcy, dlatego też bardzo często są wybierane przez młodzież w tak zwany „wolny wieczór”. Dodatkowym czynnikiem motywującym do ich obejrzenia są wysokie noty osiągnięte na portalach takich jak www.kinomaniak.pl, www.telemagazyn.pl, www.cda.pl czy www.filmweb.pl. Młodzi ludzie, przyglądając się bohaterom filmowym, niejednokrotnie mogą identyfikować się z ich losami – podobnie jak oni – codziennie stają przed wyzwaniem podejmowania wyborów, kształtują swoją tożsamość, żyją w bardzo szybkim tempie, czy też przygotowują się do wejścia na rynek pracy. Prowadzenie szczęśliwego życia, usłanego pasmem sukcesów oraz niepoddawania się w sytuacji porażki – stanowi przedmiot aspiracji wielu ludzi. Frank z filmu *Złap mnie, jeśli potrafisz* jest przykładem postaci, która, nawet łamiąc prawo, może odnieść sukces, stając się profesjonalistą w rozwiązywaniu przestępstw bankowych na szczeblu krajowym – a więc wiodąc życie wzorowego i uczciwego obywatela (tym samym unikając sankcji karnych i łamiąc schemat społecznej sprawiedliwości). Andrea z *Diabeł ubiera się u Prady* uświadamia odbiorcy, że, nawet oddalając się chwilowo od przyjaciół i rodziny w pogoni za sukcesem zawodowym, zawsze można do nich powrócić i spełnić swoje marzenia. Z kolei, Elle Woods z *Legalnej blondynki* łamie stereotyp niemądrej blondynki, ukazując że poprzez determinację, świadomość swoich zasobów i zorientowanie na cel można zrealizować marzenia bez względu na styl życia. Kreowane przez media wzory młodych ludzi są bardzo zmienne, podyktowane kwestią mody i dynamiką przeobrażeń. Młodzież zdaje sobie sprawę z tego, że przedstawione historie filmowe w realnej rzeczywistości nie zdarzają się zbyt często – jednak nie oznacza to, że nie marzy i nie aspiruje do podobnego życia⁴.

⁴ Liczne badania prowadzone między innymi przez A. Cudowską, T. Hejnicką-Bezwińską, M.S. Szymańskiego, W. Anasza, J. Mariańskiego, H. Świdę-Ziębę ukazują, że młodzi ludzie obok wartości rodzinnych i przyjaźni, cenią sobie sukces i pozycję zawodową. Badacze ci pozostają zgodni co do stwierdzenia, że współczesny człowiek jest osobą zorientowaną na osiągnięcia, ambitną, zdolną do konkurencji, ceniącą sobie podmiotowość. Ponadto, przyszłościowe myślenie młodych ludzi, coraz częściej

Ponowoczesny człowiek buduje swoją tożsamość w drodze eksperymentowania, podejmując określone decyzje oraz związane z nimi ryzyko zmiany – poszukuje swojego miejsca w świecie (Elliot, 2007: 8). Cenną kompetencją w takiej sytuacji może okazać się umiejętność wykorzystywania szans i okazji stwarzanych przez rzeczywistość do spełnienia swoich marzeń i aspiracji (Bauman, 2008: 173). Współczesność daje podmiotowi możliwość na rozwinięcie swojej własnej indywidualności i wyjątkowości, kreowania dowolnego wizerunku (Bauman, 2008: 176), jednak tym samym zmusza go do permanentnej auto-kreacji. Dlatego też, cechą konstruktywną tożsamości ponowoczesnej jest jej zmienność i rozwój podyktowane aktualną modą i trendami. Charakteryzuje się wysokim poziomem elastyczności, by można ją porzucić w każdej chwili, gdy okazuje się niefunkcjonalna (Cybal-Michalska, 2006: 88). Odzwierciedleniem niniejszych prawidłowości okazuje się tożsamość globalnego nastolatka (*the global teenager*) reprezentującego powszechnie przyjęty styl życia i konsumpcji niezależnie od miejsca zamieszkania (Melosik, 2000: 379). Istotne znaczenie dla przyjętego przez niego obrazu siebie mają środki masowego przekazu, które dewalują identyfikację terytorialną. Jednostka skazana jest na nieustanną wędrówkę w przestrzeni świata wielu wrażeń traktowanego jako supermarket.

Literatura

- Baudrillard J. (2006). *Spółczesność konsumpcyjna. Jego mity i struktury*. Przeł. S. Królak. Warszawa.
- Bauer W. (2004). *Tożsamość i przemiany społeczne – przegląd teoretycznych stanowisk*. „Terazniejszość – Człowiek – Edukacja” nr 1 (25).
- Bauman Z. (1993). *Ponowoczesne wzory osobowe*. „Studia Socjologiczne” nr 2 (19).
- Bauman Z. (1994). *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*. Warszawa.
- Bauman Z. (2008). *Zindywidualizowane społeczeństwo*. Gdańsk.
- Bauman Z. (2009). *Konsumowanie życia*. Kraków.
- Bauman Z. (2011). *44 listy ze świata płynnej nowoczesności*. Kraków.
- Bełkot A. (2006). *Kulturowe obrazy tożsamości*. [W:] M. Golka (red.), *Człowiek i społeczeństwo. Kłopoty z tożsamością*, t. XXVI. Poznań.
- Borkowski J. (2011). *Człowiek zagrożony i niebezpieczny. Socjologia i psychologia zagrożeń*. Warszawa.
- Cybal-Michalska A. (2006). *Tożsamość młodzieży w perspektywie globalnego świata. Studium socjopedagogiczne*. Poznań.

ukierunkowane zostaje na sferę życia zawodowego, które stanowi dla nich perspektywę prestiżu, zdobycia znaczącej pozycji społecznej, gratyfikacji finansowych, czy też satysfakcji oraz spełnienia (zob. badania E. Kasprzak, K. Szafraniec, K. Klimkowskiej, A. Cybal-Michalskiej, A. Firkowskiej-Mankiewicz).

- Czernik T. (2009). *Tożsamość jednostkowa w wielokulturowej przestrzeni w procesie dyfuzji kultur*. „Zeszyty Naukowe Dolnośląskiej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Techniki w Polkowicach. Studia z Nauk Społecznych”, z. 1.
- Delsol Ch. (2003). *Esej o człowieku późnej nowoczesności*. Kraków.
- Elliot A. (2007). *Koncepcje „Ja”*. Warszawa.
- Fromm E. (1970). *Ucieczka od wolności*. Warszawa.
- Giddens A. (2001). *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*. Warszawa.
- Grzybowski P. (2001). *Tożsamość globalna – kłopoty z poszukiwaniem siebie*. „Rocznik Pedagogiczny” nr 24.
- Horkheimer M., Adorno T.W. (2010). *Dialektyka oświecenia. Fragmenty filozoficzne*. Warszawa.
- Iyer P., Eisner M., Lang J., Michelis G. (1991). *A brave new culture?*. „New Perspective Quarterly”, Fall.
- Jawłowska A. (2003) *Reklama jako przekaz wartości*. [W:] A. Jawłowska, G. Woroniecka. *Kultura w procesie przemian*. Olsztyn.
- Karmolińska-Dziurko E. (2004) *Tożsamość negatywna i moratorium rozwojowe jako alternatywna odpowiedź na wyzwania współczesnego świata*. „Pampaedia” nr 1.
- Kroplewski Z. (2007). *Tożsamość europejska, narodowa i lokalna. Aspekty psychologiczno-socjologiczne*. „Język, Religia, Tożsamość” t. 1.
- Kundera M. (2002). *Życie jest gdzie indziej*. Warszawa.
- Liszbowska-Żółtkowska M. (2005). *Konwersja jako reorientacja tożsamości*. [W:] E. Budakowska (red.). *Tożsamość bez granic. Współczesne wyzwania*. Warszawa.
- Maalouf A. (2002). *Zabójcze tożsamości*. Warszawa.
- Majchrzyk Z. (2011). *Osobowe i patologiczne wyznaczniki tożsamości – prawo do odmienności w społeczeństwie postmodernistycznym*. [W:] A. Kieszowska (red.). *Tożsamość osobowa dewiantów a ich reintegracja społeczna*. Kraków.
- Mamzer H. (2003). *Tożsamość w podróży. Wielokulturowość a kształtowanie tożsamości jednostki*. Poznań.
- Mariański J. (2008) *Społeczeństwo i moralność. Studia z katolickiej nauki społecznej i socjologii moralności*. Tarnów.
- May R. (1989). *Psychologia i dylemat ludzki*. Warszawa.
- Melosik Z. (1998). *Wychowanie obywatelskie: nowoczesność, ponowoczesność*. [W:] Z. Melosik, K. Przyszczypkowski (red.). *Wychowanie obywatelskie, Studium teoretyczne, porównawcze i empiryczne*. Toruń–Poznań, s. 45–51.
- Melosik Z. (2000) *Kultura instant – paradoksy pop-tożsamości*. [W:] M. Cylkowska-Nowak (red.). *Edukacja: społeczne konstruowanie idei i rzeczywistości*. Poznań.
- Melosik Z. (2012). *Mass media, tożsamość i rekonstrukcje kultury współczesnej*. [W:] S. Dylak, W. Skrzydlewski (red.). *Media, edukacja, kultura. W stronę edukacji medialnej*. Poznań–Rzeszów.
- Mikułowski-Pomorski J. (2006). *Fragmentaryzacja jako proces ponowoczesny. Rekompozycja poprzez fragmentaryzację*. „Transformacje” nr 1–4, s. 47–50.
- Misztal B. (2005). *Tożsamość jako pojęcie i zjawisko społeczne w zderzeniu z procesami globalizacji*. [W:] E. Budakowska (red.). *Tożsamość bez granic. Współczesne wyzwania*. Warszawa.

- Nikitorowicz J. (2005) *Tożsamość – istota, geneza, wymiary*. [W:] T. Pilch (red.). *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. IV. Warszawa.
- Pucek Z. (2004). *Tożsamość w przestrzeni wielokulturowej*. „Państwo i Społeczeństwo” r. IV, nr 3.
- Puchalska A. (2011) *Więzień świata między Wschodem a Zachodem*. [W:] J.W. Burszta, P. Majewski, A. Sekuła (red.). *Tożsamość i samotność. Komentarze młodego pokolenia*. Warszawa, s. 41, 52–53.
- Ruszczyński J. (2004). *Zagubiona tożsamość*. „Studia nad Rodziną” r. 8, nr 1(14).
- Szlendak T. (2008). *Supermarketyzacja. Religia i obyczaje seksualne młodzieży w kulturze konsumpcyjnej*. Wrocław.
- Żakowska M. (2008). *Tożsamość w świecie ponowoczesnym*. „Tygiel Kultury” nr 4–6.